

Hoe groeien de dingen?

Een korte, niet rechtlijnige en onvolledige overdenking.

Deel I

Enkele jaren geleden ontstond er in de nasleep van een persoonlijke gebeurtenis een reeks schriftjes getiteld Thoughts in Motion (T.i.M.). Dit was een serie van 11 schetsboeken, de eerste ruwe versies niet meegerekend, waarin ik telkens opnieuw, via neergeschreven vragen en tekeningen, de aard, mogelijkheden en beperkingen van *het denken* aftastte. Meer specifiek zou je deze reeks kunnen omschrijven als een intuïtieve en argeloze bevraging van taal en het denken en de impact van beiden op zowel de relatie met mezelf als in mijn verhouding met de/het ander en de wereld.

Er zijn heel wat zaken die ons *niet* stomweg 'overkomen': ons aandeel in de gebeurtenissen is soms groter dan we vermoeden of willen toegeven en dit heeft vaak te maken met wat er in ons hoofd leeft. Dat lijkt evident en toch is het allesbehalve simpel om daar zicht op te krijgen want je kan bijvoorbeeld niet zomaar objectief naast jezelf gaan staan. Bovendien spelen er ook verschillende (beschermings-) mechanismen en krachten die een klare blik op jezelf bemoeilijken. Dit lijkt trouwens zowel voor individuen als voor gemeenschappen te gelden. Wat positieve ervaringen of verwezenlijkingen betreft zijn we dan doorgaans, ongeacht of dat nu al of niet terecht is, weer veel vlugger geneigd om die op ons conto bij te schrijven. Omdat ik mezelf nog maar eens had betrapt op bepaalde denkpatronen en veronderstellingen peilde ik in de schriftjes, via de verbeelding, naar de aard van iets dat redelijk ongrijpbaar lijkt: mijn denken en de gedachten die door mijn hoofd bewegen en de mogelijke gevolgen die daar aan zijn gekoppeld. Ik heb sowieso ook enige aanleg voor het bevragen van de dingen, dus het was een kleine stap om mijn artistieke werk en deze bekommernis dicht bij elkaar te brengen.

Enkele prille versies van Thoughts in Motion kwamen bij geïnteresseerde vrienden terecht maar de eigenlijke reeks van 11 exemplaren ligt nu al een hele tijd, bijna levenloos, in een doos te wachten op *een mogelijkheid* en, om de één of andere reden, voelt dat ongemakkelijk. Het maken van deze boekjes had me ondertussen wel al naar *nieuw* werk geleid: een soort performance/ voorstelling waarbij de belangrijkste vragen uit T.i.M. de kern van het stuk vormden. Er volgden diverse try-outs, de laatste in februari 2020 te Gent, en tijdens de voorstelling kwam een deel van de vragen bij de toeschouwers terecht, zoals bijvoorbeeld:

Do you think with your brain or with your whole body?

Are thoughts innocent?

Can you think clearly when you are hungry?

Do you always believe your own thoughts?

What is the origin of our thoughts?

Does a happy feeling make you think differently?

Tijdens het maakproces van deze voorstelling ontstond geleidelijk het verlangen om met een aantal vragen ook echt naar buiten te trekken, weg uit de georganiseerde context, op zoek naar toevallige ontmoetingen en een spontane respons. De eerste modellen van een soort mobiel billboard (MBL PLKKT/MBL BLLBRD) kregen reeds vorm in 2019. De initiële boodschap waarmee ik tijdens een aantal interventies vertrok, was tevens de vraag waarmee ik de boekjes had besloten: *Do you, once in a while, simply lie on your back on the ground?* Het was een informeren naar *het doel- en nutteloze* en een relativering van het gejaagde denken en dus eigenlijk een manier tot afstand nemen van het voortdurende 'willen'. Tevens een terugkeer naar het lichaam in rust met, eventueel, de blik op de wolken of het uitspaniel gericht.

Met het uitbreken van de pandemie hield de wereld noodgedwongen de adem in. Meer dan ooit in het atelier teruggetrokken en, net zoals zovelen op mezelf teruggeplooid, herinnerde ik me plots mijn allereerste 'bord'. Ergens begin jaren '70 verhuisden mijn ouders van de toen nog landelijke stadstrand, er graasden koeien in de weide achter onze tuin, naar het dicht bebouwde centrum. Eén van de gevolgen van deze verplaatsing was dat we voortaan slechts over een onooglijk stadstuintje beschikten, volledig omgeven door hoge muren. De hemel was enkel zichtbaar door achter de keuken, buiten op het koertje, steil omhoog te kijken. In de andere richting lieten de grijze cementtegels slechts enkele vierkante meter van de bodem, die hoofdzakelijk uit een mengsel van kleverige zwarte aarde en puin bestond, onbedekt. Het was net in die periode dat er bij het jongetje dat ik toen was een grote verwondering over de plantenwereld ontwaakte en mijn eerste plantengids uit die tijd (1973) staat hier, als een soort reminder, nog steeds in de kast. In een poging om het schaarse groen op het niet verharde deel te beschermen, en misschien ook vanuit een voorzichtige rebellie en een kinderlijk rechtvaardigheidsgevoel, plantte ik er middenin een bord waarop de boodschap 'onkruid bestaat niet' stond geschreven - een statement dat overigens enkel voor het eigen, eerder onverschillige, gezin zichtbaar was. Het woord *onkruid* in deze boodschap fungeerde als een perfect voorbeeld van de manier waarop taal bijna ongemerkt onze perceptie, het denken en, met grote waarschijnlijkheid, ook onze handelingen kan sturen. De arbitraire en kortzichtige opdeling van de plantenwereld in soorten die het waard zijn om te blijven leven en de andere die, om wie weet welke reden, geen aandacht verdienen en bij voorkeur worden uitgetrokken of vernietigd: een simpel voorvoegsel beslist. Uiteraard bestaat er geen biologische definitie van onkruid maar woorden blijven vaak aan ons plakken, zeker bij herhaling, en daarnaast is de menselijke soort is griezelig vatbaar voor imitatiegedrag en sociale druk. Afhankelijk van de context of *bril* zou eenzelfde plant bijvoorbeeld zowel als onkruid, groente, waardplant, sierplant of grondstof kunnen worden beschouwd.

Mogelijk was het een reproductie van het werk 'Kein Unkraut mehr'¹ van Lois Weinberger uit 2004 die me tijdens de eerste lockdown toevallig m'n jeugdige boodschap in het tuintje weer in herinnering bracht. Bij Weinberger heeft de leuze uiteraard een heel andere, meer dramatische en politieke betekenis. Zowel door de formulering als door de vormgeving wordt zijn werk een metafoor met directe verwijzingen naar Nazi-Duitsland en het bijbehorende gedachtegoed. Een probleem dat de

taal kan stellen, zowel onbedoeld als uit perverse berekening, wordt hier echter pijnlijk scherp geïllustreerd en blijft in wezen gelijklopend met mijn statement in het stadstuintje. Het brengt me bij de vaststelling dat, wie iets tracht *te verkopen* (in vroeger tijden vooral de religie/de machthebbers maar tegenwoordig hoofdzakelijk de politiek en de reclame - lees: de multinationals - niet toevallig veel aandacht opbrengt voor taal- en woordgebruik en de manipulatie daarvan. Taal vormt één van de toegangen tot het denken en handelen van mensen. Het inspelen op - of creëren van angst en sterke emoties (bv. onkruid is schadelijk, ongewenst of vies) lijkt een beproefde strategie die als glijmiddel fungeert voor een al of niet duidelijk uitgesproken, verdeeldheid scheppende boodschap. Daarbij maak ik dan de bedenking dat ik in principe wel beschik over de vrijheid van gedachten maar gelijktijdig lijkt de vraag gerechtvaardigd of we wel nog over de controle van die gedachten beschikken?² Is het immers ook niet zo dat de verkopers van bepaalde boodschappen zich vandaag steeds beter camoufleren of er zelfs in slagen om onzichtbaar blijven? Er is steeds meer wetenschappelijke kennis voorhanden over beïnvloedingsmechanismen bij de mens. Daarnaast zijn er de huidige ontwikkelingen op het vlak van logaritmes en artificiële intelligentie en het gebruik daarvan in bijvoorbeeld machtige want alom gebruikte sociale media. Aberraties als nepnieuws en desinformatie zijn enkele gevolgen en lijken zorgwekkend.³ Een andere bedenking die me nog invalt is: 'Language is a virus'.⁴

Een bijzonder facet van taalmanipulatie ligt in het domein van de literatuur en de kunst die, in een andere beweging, net aan de grenzen van onze verbeelding tornen, beweging veroorzaken en de complexiteit van het bestaan opnieuw laten ervaren en daardoor verse zuurstof in ons brein injecteren. Dit vormt meteen een belangrijke bestaansreden van kunst, of toch van een deel ervan, in een gezonde samenleving - voor wie daar naar op zoek mocht zijn.

Terug naar het atelier. De beperkte bewegingsvrijheid die ons in verband met het indijken van het virus werd/wordt opgelegd, bracht mij tot het bouwen van nog meer maquettes en dit met materiaal dat gewoon in het atelier voorhanden was. De ontwerpen voor plakaten of billboards, zoals de verschillende versies van het PLKKT, en de installaties kregen na verloop van tijd vaak het karakter van een zelfstandig werk. Het beperkte formaat en de hanteerbaarheid verschaften bovendien weer andere en nieuwe mogelijkheden en ook het beeldend denken verliep daardoor mogelijk sneller of anders. Verschillende vragen en vormen die in de maquettes, en dus ook al in de notebooks aan bod kwamen, resoneerden ook weer door in nieuwe tekeningen en schilderijen. En zo kom ik terug bij de gekoesterde schriftjes terecht en mijn zoektocht naar een manier om ze in de wereld los te laten.

Hoe groeien de dingen? Onstuitbaar, veronderstel ik, veranderend en ongelofelijk gevarieerd. En ook wel kwetsbaar, afhankelijk van het inzicht van de tuinier, de relaties met de buurtbewoners en de weersomstandigheden om slechts enkele aspecten van het complexe samenspel te noemen.

1

L. Weinberger, Kein Unkraut mehr, 2004, beschilderd hout, 21 x 137 x 5 cm. Foto: Alexandra Matzner.

2 Hier valt uiteraard nog veel meer over te zeggen want als het 'de ander' niet is die ons denken en handelen viseert dan zijn we het zelf wel die de boel compliceren. Het 'niet willen weten' is alvast één voorbeeld. Ik hoop er in een volgende tekst misschien wat dieper op in te gaan.

3 Zie, voor een beknopte samenvatting van (een deel van) de problematiek van nepnieuws en logaritmes, bijvoorbeeld op YouTube: De online fabeltjesfuik, Zondag met Lubach (S12) op NPO3 van 18 oktober 2020. De bestorming van het Amerikaanse Capitool (06/01/2021) vormt een recent, huiveringwekkend voorbeeld van de mogelijke impact van dit fenomeen.

Een ander artikel via de Nederlandse publieke omroep in dit verband is bijvoorbeeld:

[https://npokennis.nl/longread/7662/brengen-sociale-media-ons-meer-kwaad-dan-goed \(?\)](https://npokennis.nl/longread/7662/brengen-sociale-media-ons-meer-kwaad-dan-goed-?) maar er zijn diepgaander onderzoeken te vinden.

4 De slogan 'Language is a virus (from outer space)' is afkomstig uit The Ticket That Exploded door William S. Burroughs (1914-1997). De zin werd verwerkt in een nummer van Laurie Anderson uit 1986 en die spookt regelmatig door mijn hoofd. Taal als een uniek maar ook bizar of zelfs vervreemdend organisme waar we niet buiten kunnen maar dat we dus ook niet volledig beheersen. Tegelijkertijd parasiteert het in zijn gastheer die, vaak gewillig en onbewust, voor de verspreiding ervan instaat.

Langs de andere kant beschikt taal natuurlijk ook over de mogelijkheid om mensen te verbinden en blijkt te geven van, bijvoorbeeld, bezorgdheid en aandacht.